

végén van s talán éppen ez a könyomat késlettette, az akkori lassu technika mellett, az első füzet megjelenését.

A mellett, hogy a kép készült a költeményhez, szól továbbá az a tény, hogy a szerkesztők több helyütt előre megigérik illusztrációk közlését; pl. az előfizetési felhívásban: »Időnként a szöveg felvilágosítására szolgáló díszmetszetű rajzokat: jeles honleányok, hazafiak képeit és más műmellékleket adandunk.«

Az első füzethez írt bevezetés is ugyanezt több helyütt említi, pl.: »Erre tájképeink és leírásaink elég táplálékot nyujtandnak«; továbbá: »Mikhez a jelenkor derék leányai és fiai híven ecsetelt képeit is mellékelni hasznosnak tartjuk.« Láthatjuk tehát, hogy a szerkesztők külön, a füzetek számára szándékoztak rajzokat készíttetni és hogy éppen hazánk különböző tájait is akarták így bemutatni, bizonyítja, hogy a következő füzetben egy hasonló fametszet jelent meg, mely Tornát ábrázolja.

Ha magát a képet nézzük, az jóformán minden tekintetben egyezik a költeménnyel, de mégis vannak eltérések, melyek szintén állításomat igazolják. Ugyanis a pórmenyecske ugyanazon a parton van, melyen a költő és a művész az egész jelenetet a Túr partjára helyezte át. Ez valószínűleg azért történt, mert a Tisza partján az alakok, a nagy távolság miatt, igen apróknak tünnek volna fel. A rajzolónál ez könnyen megérthető és természetes, de ha Petőfi a kép szerint dolgozik, ezt minden bizonynyal figyelembe vette volna.

Ezek után, azt hiszem, bátran kimondhatjuk, hogy nem a költemény készült a rajz alapján, hanem a rajzot készíttették a költeményhez.

FERENCZI SAROLTA.

ÚJABB ADALÉKOK CODEXEINK FORRÁSAIHOZ.

(Első közlemény.)

1.

Pótlék a Domonkos-codex forrásaihoz.

»Az Ehrenfeld- és Domonkos-codex forrásaihoz« című értekezésemben, melyet 1902 jún. 2-án volt szerencsém a t. Osztálynak bemutatni,¹ kijelöltem a *Sz. Domonkos élete* azon részleteit, a melyeknek latin eredeti szövegét akkor még nem ismertem. Akkor még azt hittem, hogy e részletek (164—176., 195—196., 248., 269—270., 273—282., 284—291. l.) talán *Gerardus de Fracheto* »Vitae Fratrum«-ának valamely, eddig még ismeretlen szerkezetéből valók. E feltevéssemnek némi alapot látszott adni az a körülmény, hogy az első kettőnek kivételével, e részletek mind a Gerardusból vett fejezetek közé ékelődnek. Az épp említett kettő közül az első, valamennyi közül a leghosszabb (a codex 12 lapja), az Antoninus krónikájából vett részek IV. és III. fejezete közt

¹ Kivonata az *Akad. Értesítő* XIII. 511. l. Az egész értekezés az *Irodalomtört.* Közlem. XIII. 59. és 188. l.

van; míg a második, a mely a codexnek kevéssel több mint egy lapjára terjed, az Antoninusból eredő részek első sorozata és a Vitae Fratrum fejezeteinek a kezdete közé esik.

Azóta, kivált az Antoninus-féle krónikában lévő Vita S. Dominici további forrásainak kutatása közben, rájöttem e részletek latin eredeti szövegeire, egynek kivételével, a mely azonban mindössze néhány sort tesz ki a codex 248. lapjának a végén s a következőnek az elején. Bizvást remélem azonban, hogy ennek a pár sornak is mihamarabb meg fog kerülni az eredetije. E reményemet éleszti az a ritka szerencse, a melylyel aránylag mostoha viszonyok közt, vajmi fogyatékos könyvtári segédeszközökkel folytatott kutatásaim e téren eddig jártak. Legfőlebb azt az egyet van talán némi okom és jogom e kedvezőtlen körülmények ellen panaszúl felhozni, hogy sokat csak meglehetősen hosszú kerülő úton, másod- és harmadrendű forrásokon keresztül sikerül fellelnem a mit a kellő hagiographiai fölszerelés kéznél létében sokkal könnyebben és jóval előbb meg lehetne találni. (Így, hogy csak egyet említek például: QUÉTIF és ÉCHARD »Scriptores Ordinis Praedicatorum« című nagybecsű munkája, melyből minduntalan tanácsot és útbaigazítást kellene kérnem, egyik budapesti közkönyvtárunkban sincsen meg; hosszabb időre pedig idegenből sem kapható. Pedig ez azok közé az egyetemes érdekű irodalomtörténeti és bibliographiai segédkönyvek közé tartozik, a melyeknek egyetlen oly könyvtárból sem szabad hiányozniok, a hová középkori történelemmel és irodalommal foglalkozók tanulni és kutatni járnak.)

Mielőtt azonban még a pótlandók ismertetésére térnék, ki kell említett értekezésemet egy más tekintetben is egészítenem; illetőleg a Domonkos-codex ott adott forrásjegyzékének az elejét kissé jobban kell részleteznem. A magyar szövegnek a latin eredetivel való tüzetesebb egybevetésénél ugyanis, a melyet azóta az egész codexre nézve elvégeztem, kitűnt, hogy a Nyelvemléktár III. kötetében kiadott szöveg mindjárt az elején, a codex gondatlan írójának, illetőleg másolójának hibájából a legnagyobb rendtelenségbe került, s csakis a latin eredeti segítségével állítható helyre az igazi sorrend. E megzavart egymásutánját a közölt szövegnek a codex kiadói (Komáromy Lajos és Király Pál) nem vették észre, vagy legalább nem tartották szükségesnek akár a bevezetésben, akár a szöveg alatti jegyzetben rá figyelmeztetni. Pedig a rendtelenség olyan föltűnő, hogy a szöveg miatta két helyütt egészen értelmetlenné válik. Valami hasonló, de kisebb zavar van az alább, 2. sz. alatt említett codex-részletnél is, az *Érsekujvári-codex Sienai Sz. Katalin*-legendájában, a hol azonban szerencsére maga a codex írója, illetve itt is csak másolója is észrevette tévedését és meg is jelölte a helyes sorrendet. E nélkül talán itt is tanácstalanul álltunk volna a latin szöveg nélkül, mint a Domonkos-codex esetében.

A kérdéses helyek pontosan kijelölt és megigazított sorrendje már most a következő:

Dom.-c. 1—9. 1. (Nyet. III. 129—132₁₁) = *Antoninus*, Chron. P. III. Tit. XXIII. cap. IV. eleje.

Dom.-c. 9—12.1. (Nyet. III. 132₁₇—133₁₅) = *Antoninus*, Chron. P. III. Tit. XXIII. cap. IV. § I. eleje.

Ezután helyesen a Dom.-c. 19—23. lapján lévő részlet következne (Nyet. III. 132₁₁—133₁₅) = az Antoninus-féle krónika id. fej. I. §-ának további része. Ezt követi a Dom.-c. 23—28. I. (Nyet. III. 136₃₇—138₃₃); majd vissza kellene térni a Dom.-c. 13—14. lapjára (Nyet. III. 133₁₆—133₃₃), melyek együtt adják az Antoninus-féle krónika idézett fejezetének egész II. §-át. Most a Dom.-c. 14—18. folytatólagos lapjai (Nyet. III. 134—135₂₇) nyomában helyesen a codex 29—31. lapjai (Nyet. III. 138₃₃—139₂₇) lévő részlet jönne, melyeknek az Antoninus id. fejezetének III. §-a felel meg.

Innentől kezdve a codex sorrendjében nincsen több zavar; de az Antoninusból, valamint az egyebünne vett részletek éppen nem követik a források sorrendjét, hanem a magyar szöveg szerkesztőjének önkénye szerint szemelgetnek majd innen, majd onnan egy-egy, az ő tervéhez illő darabot. De legalább ezeknek a daraboknak az önmagukban való épsége és sorrendje mindenütt híven meg van őrizve; míg a codex elején a mozaikszerű szerkesztmény egyes kövecskéi is szét vannak töredezve.

E mozaik összeállítása bonyolultabb, mint kezdetben hittem, mikor róla első közleményemet megírtam. Részei nem csupán az *Antoninus* művéből és a *Gerardus*-féle *Vitae Fratrum*ból kerültek ki, mint akkor még vélnem kellett, hanem Sz. Domonkos életére vonatkozó egyéb, részben rejtettebb forrásokból is, melyeknek behatóbb vizsgálata és összehasonlítása eredményeiből legalább annyit, a mennyi az alábbiak megértésére okvetetlenül szükséges, itt előre kell bocsátanom.

Azt már fent idézett értekezésemben is említettem, hogy maga az Antoninus-féle elbeszélés is régibb emlékiratoknak »több retortán átszűrődött feldolgozása, melyen a XIII. század első felétől a XV.-nek közepéig azok az átírók, a kik ismételtén újabb meg újabb keretekbe foglalták, csak lényegtelen változtatásokat tettek«. Megerősített e feltevésemben az Antoninusból vett részeknek tüzetes egybevetése ezek egy jóval régibb forrásával. Ez Sz. Domonkosnak *Humbertus de Romanistól*, a prédikátor-rend ötödik magisterétől való életrajza, mely azonban ismét csak még régibb hasonló szerkesztmények átdolgozása, mint az alább jegyzetben idézett jellemzésből eléggé kiténik.¹

¹ Tres potissimum recensentur primi vitae S. Dominici scriptores: — írja QUÉTIF és ÉCHARD id. munkája I. köt. 1. lapján — antiquior beatus Jordanus, eius in magistratu successor; ... alter fr. Petrus Ferrandi Lusitanus; ... tertius Constantinus Medices, Etruscus episcopus, exinde Urbevetanus, qui iubente Joanne ab Wildeshusen, IV. ordinis magistro novam legendam scripsit ac edidit inter 1242—47, multa a Jordano omissa addens testibus usus, qui sancto annis pluribus familiariter convixerant. Ex his tribus quartam adornavit beatus Humbertus, V. ordinis antistes, modo eadem aut totidem verbis aut stylo molliore referens, quaedam aliquando non quidem ex actis, sed ex commentariis redundantia resecans, nova etiam identidem adiiciens, omnia ad leges chronologiae rectius concinnans, quam et pro lectionibus officii, cum de sancto agebatur, recitandam proposuit, et edidit anno 1252.

Ama három életrajzi munka közül, melyeken Humbertusé leginkább alapszik, a második, Petrus Ferrandié, elveszett és csak híreből ismeretes. (L. róla az *Acta Sanctor.* augusztusi I. köt. 358. l. 5., 6. — Ha ugyan nem azonos vele a *Bibl. Hagiogr. Lat.* Supplementumában, II. köt. 1337. l. 2235. sz. a. említett életrajz, mely MOMBRIUS *Sanctuariuma* I. 241—249. l. és az *Analecta sacri ordinis Fratrum Praedicatorum* IV. (1899) 297—319. l. van kiadva.) A harmadikhoz, mivel csak QUÉTIF és ÉCHARD id. munkájában van kiadva (I. 25—37 l.), ez idő szerint a fent említett okokból nem férhettem.¹ Az első kényelmesen felkereshető az *Acta Sanctorum* id. kötetében (544—559. l.), Humbertus irata pedig megvan MAMACHIUS »Annalium Ordinis Praedicatorum Volumen Primum« cz., csonkán maradt nagy művének (Romae 1756) függelékében, a 264—299. hasábon.

A Humbertusénál részint régibb, de a fenti jegyzetben nem említett, részint újabb életrajzok és emlékiratok közül nevezetesebbek és a Domonkos-codex forrásainak kutatásánál számbaveeneők még a következők:

1. *Miracula auct. Angelica moniali (narrata a Caecilia moniali)*, kiadva MAMACHIUS id. m. 247—263. hasábjain.

2. *Vita auct. Bartholomaeo Tridentino.* 1. *Acta SS.* id. k. 559—561. l.

3. *Vita et miracula auct. Vincentino Bellovacensi*, a nevezettnek *Speculum Historiale*-ja XXX. k. 94—96., 103—105. és XXXI. k. 65—77. és 110—120. fejezetében.

4. *Vita et miracula auct. Roderico Cerratensi*, kiadva MAMACHIUS id. h. 312—334. l.

5. *Vita auct. Theodorico de Appoldia*, 1. *Acta SS.* id. köt. 562—629. l.

6. *Vita auctore Petro Calo*, kiadva MAMACHIUS id. m. 334—358. h.²

Antoninus firenzei érsek ugyan az ő compilációjának. Sz. Domonkosra és rendjének kezdeteire vonatkozó részében, úgy látszik, összes elődeit fölhasználta; de a legtöbbet mégis *Humbertus* és *Theodoricus de Appoldia* művéből, továbbá az ennek is forrásául szolgált *Gerardus*-féle »*Vitae Fratrum*«-ból merített.

Most, hogy a Domonkos-codexben tükröződő Antoninus-féle fejezetek első és második sorozatára nézve is elvégeztem a további források felkutatását, az alábbi összehasonlító táblázat igazolja ez állításmat. A harmadik sorozatot illetőleg, mely a Domonkos-codex 291—316. lapjának felel meg, Antoninusnak kizárólagos forrását, a *Gerardus*-féle *Vitae Fratrum* illető fejezeteit, már e sorok elején idézett értekezésemben kijelöltem, legalább nagyjából. A pontosabb jegyzék ezekre nézvést is alább következik.

Antoninus, néhány kisebb fejezet kivételével, többnyire szószerint

¹ Szerencsére sokat idéz belőle az *Acta Sanctorum* illető kötetében CUPERUS, a Sz. Domonkosra vonatkozó rész tudós szerzője.

² Jegyzéküket a többi, Sz. Domonkosra vonatkozó forrás között l. *Bibliotheca Hagiographica Latina* I. 334—337. l. az 5., 6., 11., 15., 17., 19. sz. a.

írja le forrásait; csupán a helyenkint rajtuk tett rövidítések és összevonások miatt változtat itt-ott egy-két szót a mondat szerkezetben. E változtatások rendszeresen csak az egyes fejezeteket összekötő kapcsokat érintik. Az elbeszélések sorrendje azonban nála is elég gyakran eltér attól, a melyet forrásai követnek. Ennek egyik és a legfőbb oka az, hogy részben azokétől különböző, t. i. nem mindig chronologiai fonalat követve, egyáltalában nem annyira történetírói, mint inkább erkölcsstanító, paraenetikus célzattal szerkesztette meg műve e részének vázát. Innen a gyakori ugrások nemcsak egy-egy forrásának körén belül, hanem erről minduntalan egy másikra és ismét vissza.

Ha már most valaki azt kérdezné, hogy miért volt szükséges e további források felkutatása, mikor a Domonkos-codex illető lapjai úgy sem ezekből, hanem egyenesen Antoninusból vannak fordítva: arra még a laikus érdeklődését is kielégítő módon ekként válaszolhatok. Antoninus azon szövege, melyet codexünk írója felhasznált, nincsen előttünk, s nincs is rá reményünk, hogy valaha a maga teljes pontosságában előkerül, minthogy nagy valószínűséggel valamely nyomaveszett kézirat volt. Így tehát csakis az összes rendelkezésünkre álló kiadásokból, mivel pedig ezek szinte hihetetlenül romlott szövegűek, ezeken túl csak az Antoninus forrásaiból tudunk egyes esetekben legalább megközelítő pontossággal olyan szöveget megállapítani, a milyen codexünk írója előtt lehetett.

De megkivánja számos esetben e források és a reájuk vonatkozó történelmi adatok egybeállítását az a nélkülözhetetlen kommentár is, a melylyel codexünk szövegét, hogy teljesen érthetővé tegyük, kísérnünk kell. A tömérdek hely- és személynév, datum és kortörténelmi részletekre való célzás, a mely e szövegben minduntalan előkerül, a források teljes ismerete és kritikai megvilágítása nélkül egyáltalában nem, vagy csak vajmi tökéletlenül érthető meg. S hogy e fáradság jutalmaképen hazánk történetének egyik válságos korszakára, a XIII. század első felére is esik itt-ott egy-egy fény sugar, azt alig kell azoknak mondanom, a kik tudják, hogy a prédikátor-rend első misszióinak milyen nagy szerepe volt a mongol betörés előhírnökeinek, a kunoknak megtérítésére irányult törekvésekben. Tudjuk, hogy e törekvések éppen Magyarországból indultak ki, s itt találkoztak a Szentszék azon messzelátó igyekezetével, hogy Közép- és Kelet-Ázsia kultúr- és félnomád népei is megnyeressenek a keresztény vallásnak és ezzel a nyugoti műveltségnek. Szoros összefüggésben állottak e törekvések a Domonkos-rendnek nálunk oly meglepőn gyors elterjedése és megerősödésével.

A Domonkos-rend emlékiratainak tanulmányozása tehát, egyik terjedelmesebb nyelvelmélünkhez való viszonyukon kívül, már a hazai történelemmel való szoros kapcsolataik miatt is fontos és érdekes feladat. S hogy e téren még a Bollandisták hangyaszorgalmú munkája és MAMACHIUS nagybecsű compendiuma, valamint FERRARI-nak a magyarországi rendtartományt illető műve¹ után is van böngészni való, azt REICHERT-nak a Gerardus-féle »Vitae Fratrum« legújabb kiadásához (Róma és Stuttgart

¹ De rebus Ungaricae provinciae s. Ordinis Praedicatorum. Viennae 1637.

1897) fűzött becses jegyzeteiből (I. különösen a 305. és 328. l.) láthatni. Ez emlékiratok magyar vonatkozású hely- és személyneveinek alapos revíziója épp oly sürgős feladata hazai történetírásunknak, a minőül kínálkozik, hogy Kapisztrán Sz. János újlaki csodáinak újabban előkerült, közel egykorú kézírata alapján a Bollandisták nagy művének megfelelő fejezetét is hasonló megrostálásnak vessük alá. Az *Acta Sanctorum* tudós szerkesztői maguk is bevallják (pl. CUPERUS az augusztusi I. köt. 618. lapján), hogy e szörnyen romlott hely- és személynevek megállapításával szemben tudásuk és képességük felmondja a szolgálatot.¹ Nekünk kell tehát e részben az övéknél előnyösebb helyzetünket e megbocsátható mulasztások pótlására felhasználnunk.

Hogy e munkát a Domonkos-codex forrásainak a korszerű követelményeket kielégítő kiadása alkalmára némileg megkönnyítsem, egyelőre az alábbi jegyzékkel kívánom feléje legalább az utat — esetleg mások számára — egyengetni, ha saját erőm a kiadás sorra kerülte előtt megrokkanna.

Lássuk tehát legelőbb az Antoninusból vett fejezetek egyik összefüggő sorozatának, az elsőnek, mely a Domonkos-codex 1—164. lapján tükröződik, további forrásait:

A fejezetek az Antoninus-féle krónika 3. része XXIII. Titulusának IV. caputjából vannak véve, mely egy bevezetéssel kezdődik, s az után 16 §-ban követi codexünk nyomról-nyomra a firenzei érsek munkáját.

A Bevezetés = *Humbertus* 1—5. c., de az első caputból csak a kezdőszavak vannak átvéve (*Beatus Dominicus... oriundus fuit*), míg a többi helyett Antoninus egyéb források alapján² a szentnek szüleiről és testvéreiről emlékezik meg röviden.

Az I. és a köv. §-ok már most (általam pericopákra osztva) a következő táblázatban vannak forrásaikhoz való viszonyukban feltüntetve:

§ I. (6)	Fame pervalida...	<i>Humbertus</i>	6.
	(7) Talibus virtutum...	»	7.
	(8) <i>Unde episcopus Oxoniensis...</i>	»	8—10. és 13. 14. kivonata.
§ II. (9)	Erant in illis locis...	»	12.
	(10) Coepit interea...	»	15. (néhány sor kih.)
	Irridebant siquidem...	»	16.
	(11) Caritatis quoque...	»	17.
	(12) Igitur servus...	»	19.
§ III. (13)	Post hoc bonae memoriae...	»	22.
	(14) Regressus igitur...	»	23.
	(15) Defuncto interea papa Innocentio...	»	25.
	(16) Quum autem vir Dei...	»	26.
§ IV. (17)	Quum igitur ibidem...	»	27.

¹ Sed haec et ejusmodi nomina in variis codicibus ita luxata sunt, ut veram earum expressionem detegere non possis. Quare deinceps variis illorum lectionibus indicandis non immorabimur. (I. h. c. jegyzet.)

² Ezekről l. az *Acta SS.* id. k. 381—4. lapjait és MAMACHIUS id. műve 7. 111. l.

- § V. (18) Post receptionem mag. Reginaldi...
- (19) Post hoc veniens Parisios...
- (20) Tunc vero vir iste beatus...
- § VI. (21) *In eo ulique impletum...*
- a) Nocte quadam s. Dominicum...
- b) Occulto et iucundo iudicio...
- c) Quum idem sanctus civitatem...
- d) Item quum vir sanctus Romae...
- e) Bononiae autem quum quadam nocte...
- f) Item quum Bononiae quidam conversus...
- g) Afferente venerabili d. card. Rainerio...
- h) Item quum quidam frater Bononiae...
- (22) a) Aliud quoque tanto certius...
- b) Quum autem quidam sacerdos...
- (23) Quum b. Dominicus esset Bononiae...
- § VII. (24) Erat namque quaedam matrona...
- (25) In eodem loco dum fratres aedificando...
- (26) Quum vir sanctissimus apud. S. Sixtum...
- Humbertus* 28.
- » 29.
- » 52 (az utolsó pár sor híján).
- Gerardus de Fracheto*, Vitae Fr. II. c. 14. nyomán *Theodericus de Appoldia* c. XV. (Acta SS. id. köt. 592. l. 171—172.)
- Gerardus*, u. o. II. 17. nyomán *Theod.* u. o. 173.
- Gerardus*, u. o. II. 16. nyomán *Theod.* u. o. 174—175.
- Miracula auct. Angelica moniali etc. c. X. (Kiadva MAMACHIUS id. műve függelékének 259. hátsóján.) V. ö. *Theodericus* i. h. c. XIII. 146.
- U. onnan c. IV. (MAMACHIUS i. h. 252. h.) V. ö. *Theodericus* i. h. c. XIII. 147.
- Gerardus*, Vitae Fr. IV. c. 16. (Idézve Acta SS. id. köt. 515. l. C és hivatkozás rá MAMACHIUS-nál i. h. 598. l.)
- Humbertus* 41.
- Gerardus de Fr.* II. c. 22. nyomán (hivatkozás rá MAMACHIUS-nál 598. l.).
- Humbertus* 42. (Constantinus Urbevetanus n. 35. nyomán. V. ö. *Acta SS.* id. köt. 500. l. s az ott idézett párhuzamos előadásokat.)
- Humbertus* 46.
- Theod. de App.* c. XXXIV. 417—418. (V. ö. *Acta SS.* 515. l. 807—808.)
- Theodericus* c. VII. 78—79. (ASS. 577. l.) V. ö. MAMACHIUS Appendix 247. h.
- Theod.* i. h. 81. (ASS. 578. l.)
- » » » 89—92. (ASS. 579. l.)

- (27) *Item refertur in quodam libello composito ex pluribus legendis de vita B. Dominici...*¹
Et in primis in quadam regione Ungariae...
- (28) Vir quidam de castro Sunnich...
- (29) Crebrescente per totam Ungariam...
- § VIII. (30) Praedicante aliquando servo Dei...
- (31) Praeterea dum adhuc fratres...
- (32) Nec silendum quoque est...
- § IX. (33) Quum fr. Praedic. adhuc...
- (33b) Similiter legitur Bononiae...
- (34) Altera vice Romae...
- (35) Quum autem defecisset vinum...
- (36) Item quum b. pater ex Bononia...
- (37) Item Romae postquam moniales...
- (38) Vice altera quum esset in itinere...
- (39) Ipse autem pro se in itinere...
- § X. (40) Solebat vir iste noster piissimus...
- (41) Retulit quoque fr. Bertrandus...
- (42) Saepe etiam contigit...
- (43) In partibus Tolosanis...
- (44) Quum praedicando discurrens...
- (Itt minket közelebből érdeklő, magyarországi csodák következnek.)
- Theod.* i. h. c. XXVII. 324. (ASS. 617. l.)
- Theod.* i. h. c. XXVII. 327. (ASS. 617. l.)
- Theod.* i. h. c. XXVII. 328. (ASS. 617. l.)
- Humbertus* 45.
- » 47.
- » 49.
- » 35.
- (Forrása még ismeretlen.)
- MAMACHIUS Append. 250. hasáb. III. c. kivonata. (V. ö. u. o. 425. l. jegyz.)
- Gerardus de Frach.* II. c. 8. nyomán. (V. ö. MAMACHIUS id. m. 501. l.)
- Theod. de App.* c. XII. 139—140. (V. ö. MAMACHIUS Append. 253. h. c. VI.)
- Gerardus de Frach.* II. c. 5. (V. ö. MAMACHIUS Append. 358. h. c. XLI, s u. o. 321. h. c. XXIII.)
- (Forrása még ismeretlen.; az egész csak 4 sor.)
- MAMACHIUS App. CXLVIII : XI., 260. hasáb. (Caecilia apáczka elbeszélése), s ennek nyomán *Theod. de App.* c. X. 118—119. (ASS. 584. l.)
- Humbertus* 37.
- » 38.
- » 39. (V. ö. ASS. 570. l. *Theod.* c. II. 37. s a hozzá való jegyz.)
- Theod. de App.* c. II. 36. (ASS. 570. V. ö. MAMACHIUS 293. l.)

¹ E *libellus*-szal Antoninus minden valószínűség szerint *Theodericus de Appoldia* compilatójára hivatkozik, melyre a fenti jellemzés csakugyan ráillik, s erre vall az is, hogy a köv. fejezetek, valamint a legközelebbi előzők is csakugyan tőle valók.

- (45) Sed et istud relatione dignum . . . *Humbertus* 40. (V. ö. *Theod. de App.* 1. h. 38. ASS. 570. l. és a reá vonatkozó megjegyzéseket 405. l. 247—48). MAMACHIUS Append. 323. h. XXX. c. > > > XXXI. c.
- (46) Simile quoddam altera vice...
 (47) Quodam die associatus . . .
- § XI. (48) Quum b. Dominicus ex commissione . . . *Theod. de App.* c. VII. 82—88 (89—91), ASS. 578—9. l.
- (49) Anno Domini 1219. venerunt . . . U. o. 95—(96, 97) ASS. 580. l.
 > > 98—99., > > >
 (50) Hoc primum monasterium... > > 100., > > >
 (51) Altera vice b. Dominicus . . . (V. ö. MAMACHIUS Append. 258. h. c. IX.)
 MAMACHIUS App. 253—5. c. VI.
- (52) Die quadam venit tardius... U. o. tovább.
 (53) Erat autem tunc in dicto conventu . . .
- § XII. (54) Congregato capitulo generali . . . *Theod. de Appoldia* c. XVI. 182—185. kivonata (ASS. 593—4. l.)
- (55) Religiosae institutionis cultor . . . U. o. 186—187, 189, 190—193 vége és 195. (ASS. 594—5. l.)
- (56) Dum quendam legistam Bononiensem . . . U. o. 209. (ASS. 597. l.)
- § XIII. (57) Celebrato secundo capitulo... *Theod. de Appoldia* c. XVIII. 210—12. kivonata. (ASS. 593. l.)
- (58) Hic pater gloriosus . . . U. o. 213—14.
 (59) Pernoctabat autem . . . > > 218—19, 220 vége, 222. (Utána egy ismeretlen eredetű részlet, mindössze 5 sor.)
- (60) *Quid diceret pater sanctus*... *Interpolatio*, mely, úgy látszik, Antoninus sajátja.
- (61) Oportet nempe filios servare . . . *Theodericus de App.* c. XX. 235. (ASS. 602.)
 Utána csekély pár sornyi *Interpolatio*.
- (62) Quod autem, ut in sacra . . . *Theod. de App.* előbbi fejj. folytatása. Majd hosszabb *Interpolatio*, mely szintén Antoninustól valónak látszik. (V. ö. *Acta* SS. 519. l. 825—6.)
- § XIV. (63) Celebrato secundo capitulo generali . . . *Theod. de App.* c. XX. 232. (ASS. 602. l.)
- (64) Exinde vocatis duodecim . . . > > > > > 233.
 (65) Quum autem indies languor . . . > > > > > 236.
 (66) Tollentes igitur filii . . . > > > > > 237.
 (67) Tunc interrogavit eum unus . . . > > > > > 238—239.
 (68) Affuit autem in hac hora . . . > > > > > 240—241 (242). (V. ö. *Humbertus* 54, 55, 53. *Theod.* c. XXI. 246. és 244. Továbbá *Acta* SS. 639. l. F.)

- § XV. (69) *Frater Rudolphus, qui tunc fuit . . .* (E három fejezet közvetlen forrása még ismeretlen. A bennük elmondottakról: Sz. Domonkos temetéséről és testének ünnepélyes felvételéről, 1. az *Acta SS.* id. köt. 524., 603. és 611. l.)
- (70) *Anno igitur Domini 1233. . .*
- (71) *Deinde 8. die potestati Bononiae . . .*
- § XVI. (72) *Post mortem b. Dominici plura miracula . . .*
Nam quibusdam reddidit loquelam . . . *Theod. de App. c. XXIV. 290. (ASS. 611. l.)*
 (73) *Coecis visum restituit . . .* » » » » 291. (» » »)
 (74) *Surdi auditum per invocationem . . .* » » » » » (» » »)
 (75) *Hydropici curati sunt . . .* *Theod. de App. c. XXVIII. 339. (ASS. 619. l.)*
Alteri hydropici se ei commendanti . . . *Theod. de App. c. XXVIII. 338. végén. (ASS. 619.)*
 (76) *Paralytici consolidati sunt. . .* *Theod. de App. c. XXVIII. 334. (ASS. 619. l.)*
Fatui sensus integritatem . . . *Theod. de App. c. XXVIII. 334. (ASS. 619. l.)*
Quidam retortos habens pedes . . . *Theod. de App. c. XXVIII. 333. (ASS. 619. l.)*
Quaedam mulier ab antiquo . . . *Theod. de App. c. XXVIII. 331. (ASS. 619. l.)*
In Sicilia apud Augustam . . . *Theod. de App. c. XXVIII. 338. (ASS. 619. l.)*
 (77) *In eadem civitate quum quaedam mulieres . . .* (Mindezen fejezetek Antoninusznál csak kivonatol vannak meg. A bennük előforduló nevek *Theodericus*nál részben kissé eltérők.)

Áttérve már most a múlt alkalommal adott forrásjegyzékem első, nagyobb hézagának pótlására, ennek a magyar fordításban hat fejezetre tagolt részei közül kettő ismét *Theodericus de Appoldia* munkájából került ki; csakhogy már most nem Antoninus közbejöttével, hanem egyenesen a mi codexünk egybeszerkesztője által kiválogatva.

Ezek:

- Domonkos-codex 165—168. l. : Az mynor fratereknek egy conventébe tevrienek . . .* *Theodericus c. 358—360. (ASS. 623. l.)*
- Domonkos-codex 168—171. l. : Zent bernald zerzetének nemely clastromaban. . .* *Theodericus c. 361—363. (ASS. 623. l.)*

A további négy rövid fejezet (codexünk 171—176. lapján *Petrus Calus* azon művecskéjéből van átvéve, melyet a Sz. Domonkosra vonatkozó régibb emlékiratok fenti jegyzékében 6. sz. a idéztünk. (Kiadva MAMACHIUS id. munkája Függelékében CLIII. sz. a. a 334—385. hasábon.) Részletezve e fejezetek a codexben és forrásában így felelnek meg egymásnak:

- Domonkos-codex* 171—2: *Vala apulia-ban nemely nemes ember . . .* *Petrus-Calus* c. XXIII. (MAMACHIUS 1. h. 347. hasáb.)
- Domonkos-codex* 172—173: *Es meeg magyar orzagban fejer varal nemely prepostnak fya . . .* *Petrus-Calus* c. XXIV. (U. o. 348. h.)
- Domonkos-codex* 173—175. *Es meeg mykoron regy varasnak nepe.* > > c. XXIX. (U. o. 350. h.)
- Domonkos-codex* 175—176. *Vala egy aylatos meddev azzonyallat ispanyaban..* > > c. XXX. (U. o. 351. h.)
(E fejezetek latinját l. az 1. Mellékleten.)

Erre a codex 176—195. lapján megint *Antoninus*ból (Tit. XXIII. cap. III. elejéből) vett részek következnek, melyeknek közvetlen forrásaikkal szembeállított pontos jegyzéke a következő:

Pár sornyi, úgy látszik, *Antoninus* sajátjának tekintendő bevezetés (*Sciendum primo . . . pro confirmatione ordinis*) után.

- (1) *Romae igitur . . .* *Theod. de App.* c. VI. 65. (ASS. 576. l.)
- Tunc mater . . .* *Theod. de App.* 66. (ASS. 576. l.)
- Huius visionis serie-n . . .* > > > 67. (> > >)

A további forrás, melyből *Theodoricus* is merített: *Gerardus de Fracheto* »*Vitae Fratrum*«-a I. c. 1. §. IV. (V. ö. REICHERT kiad. 9. l. jegyz. és MAMACHIUS 1. h. 362. l. 2. jegyz., továbbá u. o. 398. l. XXXIII. és *Append. col. 318: XIII.*, a hol ugyane látomás *Rodericus Cerratensis*nek egészen hasonló előadása szerint van közölve. L. még ASS. 442. l. 436—9.) E látomás rövid kivonatos előadása megvan a *Bod-codex* 4. lapján és a *Lobkowitz-codex* párhuzamos helyén is (272. l.), de Sz. Ferencz és Sz. Domonkos megnevezése nélkül, csupán a *prédikátorok*ra való hivatkozással.

- (2) *Ubi etiam sciendum . . .* *Gerardus de Frach.* i. h. I. c. 1. §. II. (V. ö. a fent id. helyekkel.)
- (3) *Item quidam alius . . .* u. a. I. c. 1. §. III. kivonata.
Magnus etiam pater Stephanus . . . > > I. c. 2. §. I. >
Abbas Joachim . . . > > I. c. 2. §. V. >
(V. ö. ASS. 379. l. 110—113. és MAMACHIUS 399. l.)
- (4) *Item quum Romae apud S. Sabina . . .* *Theod. de App.* c. X. 112—117. (ASS. 583—4. l. V. ö. 466. l. 555. és MAMACHIUS i. h. 576—7. l., továbbá u. a. *Append. 256. hasáb c. VII: Soror Caecilia* elbeszélése.)
- (5) *Femina quaedam devota . . .* *Theod. de App.* c. XXIII. 270. (ASS. 607. l. A további forrás: *Gerardus Vitae Fr. I. c. 6. §. IV.*)
- (6) *Tanta fuit ad Domini natrem . . .* *Theod. de App.* c. XXIII. 271. (ASS. u. o.)
- (7) *Unde in honorem Virginis . . .* Pár sornyi bevezetés után: *Gerardus V. Fr. I. c. 7. §. IV. kivonata.* (V. ö. *Acta SS.* 451. l. 476.)

Ezután a *Domonkos-codex* 197. (a Nyet. kiadásában III. 204. l. hibásan 196.) lapjától a 273. l. elejéig (Nyet. III. 204—237. l.) a *Gerardus-féle »Vitae Fratrum«*-ból vett szemelvények jönnek, melyeknek pontos jegyzékét már idézett értekezésemben adtam, hivatkozással a Nemz. Muz. kéziratára és a REICHERT-féle kiadásra. Akkor azonban a fejezetek közül még kettőnek nem tudtam a latin eredetijét kijelölni. Ma már ezeknek egyikéhez is megkerült a latin szöveg ugyancsak a »Vitae Fratrum« IV. r. 19. c. II. §-ában (REICHERT kiad. 207. l. a jegyzetben idézett A kézirat változata szerinti bekezdéssel: Apud S. Sixtum Romae fuit . . .) A másiknak forrása azonban még mindig ismeretlen előttem. Ez a codexünk 248. lapján (Nyet. III. 226. l.) lévő, 11 sornyi darabka, mely így kezdődik: *Vala nemely zerzetes ember, ky az ev gonoz zokasabol, az bodog azzon horayt gonozul tunyan es zvényadozuan mongya vala . . .*

Mindössze ennek a 11 sorocskának a latin eredetije hiányzik még tehát a 316 lapnyi codex forrásaiból.

A codex 273—275. lapján (Nyet. III. 237. s k. l.) két oly fejezet következik, melyekkel már a 91—93, illetőleg a 183—186. lapon részletesebb előadásban találkoztunk. Mindakettő *Antoninus*-ból merített hely, tehát már az imént szóba került s további forrásai is ki vannak a fenti jegyzékben mutatva.

Nem így a 275—277. s a 277—282. lapon lévő két részletet illetőleg.

Ezek közül az első:

*Mykoron zent damancos atyank lakoz-
neek bononyaban . . .*

Theod. de App. c. XVII. 205—207.
(ASS. 597. l. s a további forrásokat
illetőleg u. o. 497. l. 712.)

A második pedig, mely több fejezetre tagolódik, a következő latin eredetiken alapúl:

(277. l.) *Mykoron zent damancos atyank
volna bononyaban, es ot zevnellen
predicallana . . .*

Petrus-Calus c. XVIII. (MAMACHIUS
id. m. Append. 343. h., a bevezető
pár sor elhagyásával. (V. ö. ASS.
516. l. 811. CUPERUSnak nincs igaza,
mikor e részletről azt véli, hogy az
Sz. Domonkosnak egy régibb élet-
írójánál sincs följegyezve.)

(279. l.) *Vala egy conversus parazi
frater . . .*

U. o. c. XIX—XX. (U. o. 344. h.)

(282. l.) *Tevrteneek egyzer, hog zent
damancos atyank, es zent Ferenc . . .*

Petrus Calus c. XXI. (MAMACHIUS
id. m. Append. 345. h.)
(E fejezetek latinját 1. a 2. Mellék-
leten.)

Majd ismét egy a »Vitae Fratrum«-ból vett fejezet után *Theodericus de Appoldia* jut szóhoz.

Domonkos-c. (284. l.) *Mykoron zent damancos alyank fenlencék halala vian* . . .

Theod. de App. c. XXX. 351—2.
(ASS. 622. l.)

(286. l.) *Vala nemely tyzlessegbely vitez nemet orzagba* . . .

U. o. 353—6. (ASS. 622. l.)

(289. l.) *Esmeg egy choda tetel olvaslalyk* . . .

» » 357. (» » »)

Antoninus azon fejezetei (P. III. Tit. XXIII. c. X. Bev. és § 1—4.), melyet codexünk még hátralévő részét (291—316. l.) alkotják, mint már említettem, szórúl-szóra *Gerardus de Fracheto* »Vítac Fratrum«-ából vannak átvéve. Csupán a bevezető pár sor (*Felix vilis* . . . *et de his per singula*) látszik *Antoninus* sajátjának. A két latin szöveg részletesebb concordantiája im itt következik:

Bev. (1) *Temporibus primitivis tantus feror* . . .

Gerardus IV. c. 1. elejétől végéig.
REICHERT kiad. 148—152. l.)

§ 1. (2) *Anno ab incarnatione Domini 1230.* . . .

Gerardus IV. c. 23. § I. (id. kiad. 211. l.)

(3) *Frater quidam Parisiensis* . . .

Gerardus IV. c. 23. § II. (id. kiad. 212. l.)

§ 2. (4) *Vir religiosus et verax, fr. Petrus de Sezarria*¹ . . .

Gerardus IV. c. 24. § XIII. (id. kiad. 218—20. l.)

§ 3. (5) *Quum fratres Minores de Albia* . . .

Gerardus IV. c. 25. § I—VI. (id. kiad. 221—25. l.)

(6) *Fuit in conventu Papiensi* . . .

Gerardus IV. c. 25. § IX. (id. kiad. 227—8. l.)

§ 4. eleje (7) *Quum autem ordo Praedicatorum . . . qui haereticos defendebant.*

Gerardus V. c. 1. § I. (id. kiad. 231. l.)

MELLÉKLETEK.

1.

Domonkos-codex 171—176. l. (Nyelvelmléktár III. 193—195. l.)

MAMACHIUS, *Annal. Ord. Praed.* Appendix, col. 347—348. (c. XXIII.)

Nobilis miles de Apulia ob reverentiam B. Dominici omnes fratres Praedicatorum per castrum suum iter facientes suscipiebat hospitio, quia in eodem loco non habebant domum. Habebat autem in sua camera imaginem pictam B. Dominici in lignea tabula, quam in pariete camerae contra lectum appensam tenebat. Quum igitur quodam mane cum uxore et tota familia in ecclesia sua missam audiret, et filius suus puer parvulus, quem habebat unicum, remansisset in lecto, palatium ejus subito corruit et dissipatum fuit. Currunt omnes ad triste Spectaculum, repertumque est omnes de ejus familia evasisse periculum, quia foris erant, excepto filio unico, quem omnes velut mortuum flere coeperunt, quia putabant sub ruina periisse. Ut autem corpus ejus possent tradere sepulturae, positi sunt operarii multi ad lapides removendos ab acervo magno, ut tandem

¹ *Antoninus* 1543. évi későbbi kiadásában így. Az 1484. évi nürnbergi ösnyomtatványban *Semaria*. A *Domonkos-codex*ben (304. l.) *cesarya*. *Gerardus de Fracheto* REICHERT-féle kiad. *Sezana*, a franciaországi *Sézanne*. De a jegyzetben id. változatok szerint: *Sarianua*, *Sesana*, *Sanica*, *Sesmana*.

mortuum reperirent. Quumque prae multitudine lapidum diutissime laborassent, tandem inclinata jam die invenerunt tabulam, ubi erat imago B. Dominici, quae recta stans appodiata ad pedem parietis in fundamento sub se habebat puerum nudum jucundum et laetum, qui nullum detrimentum habuerat, vel timorem; quum tamen de solario eminenti cum toto palatio usque ad fundamenta domus cum ipsa tabula cecidisset; dicebatque se nihil habuisse terroris, quia per B. Dominicum fuerat confortatus.

(XXIV.) Narravit F. Nicolaus de Castro-Ferreo de Hungaria multis et mihi anno Domini MCCCXV. post capitulum generale Bononiae celebratum, ubi fuerat diffinitor, quod dum ipse esset in Hungaria prior in Simium, ubi est digitus B. Dominici, quidam praepositus de Albaregali, Stephanus nomine, die quadam hora vespertina vehementi dolore vexatus, tandem in doloribus exspiravit. Dum autem funeralia pararentur et sequenti die esset sepulturae tradendus, quidam de astantibus dixit: Si portaretur huc digitus B. Dominici, spero, quod per ipsius merita Dominus ei vitam donaret. Et tunc miserunt ad priorem praefatum dictam gratiam instantibus precibus postulantes; fratres autem jam intraverunt ad quietem. Prior ergo compassionem motus, nam ille defunctus erat specialis amator Ordinis, et de B. Dominici pietate confisus, convocato conventu fratrum cum processione solemniter et luminaribus magnis in calice digitum B. Dominici illuc detulit, ubi jacebat infirmus. Facta autem per omnes oratione ad B. Dominicum, lavit prior digitum in aqua, quae in calice posita fuit, et aperto ore defuncti, aquam lotionis illius in os ejus infudit in nomine Christi et B. Dominici. Quum vero aqua descendit ad guttur, continuo qui mortuus fuerat, resurrexit et evomuit durissimum lapidem per os, majorem quam fit ovum gallinae, qui quidem lapis fuerat in ejus generatus renibus, ex quo causati dolores exstiterant, propter quos mors fuerat subsequuta. Et sic ipsa hora fuit in eo duplex miraculum. Unum, quia fuit de morte revocatus ad vitam; aliud, quia lapis tantae magnitudinis per os potuit faciliter rejici sine oris et gutturis laesione.

MAMACHIUS, *Ibid.* col. 350—351. (c. XXIX.) Quum in festo B. Dominici populus civitatis Regii provinciae Lombardiae cum devotione magna ob ipsius reverentiam ad domum Fratrum Praedicatorum conflueret, matrona quaedam civitatis ejusdem ipso mane caput suum lavare coepit, festivitatis reverentiam praetermissa. Quum autem vicina quaedam illius ipsam adisset, scire volens, an ad ipsum festum vellet accedere, illa voce despectiva respondit dicens: Fratres isti de festivitibus suis multa taedia populi faciunt, propter quod ad istud festum eorum ire nolo, neque capitis mei lotionem volo omittere. Quo dicto coepit in inchoata capitis lotionem procedere. Et ecce subito, justo iudicio Dei faciente, tantus dolor cutem capitis ejus invasit, ac si omnes capilli illius de ejus capite forte violentia traherentur, qui capilli sic fuerunt in unum mira connexione conserti, ut omnes sibi invicem in texturam unam filtro similem viderentur esse compacti; quumque diligens adhiberetur conatus, ut disjungerentur ab invicem, nulla penitus arte vel ingenio discriminari seu distingui ab invicem potuerunt. Ob quam causam necesse fuit matronae ipsi se caput radi, ne rem tam stupendam et indecentem ferret in capite. Cognito igitur, quod ob hoc id illi evenerat, quia festum B. Dominici honorare contempserat, ipsi humiliter se devovit, promittens, se festa illius, quamdiu viveret, reverenter celebraturam, si eam a dolore cutis capitis liberaret. Voto igitur emisso, statim omnis dolor evanuit et confestim ad Fratrum Praedicatorum ecclesiam vadens, capillos condensatos in unum populo ostendi in publica praedicatione fecit, ad Dei gloriam et B. Dominici reverentiam omnibus enarravit miraculum.

(c. XXX.) Narravit venerabilis P. F. Munio Magister Ord. Praed., quod quaedam nobilis et honesta domina fuit in Hispania Deum timens et B. Dominicum et ejus Ordinem in speciali reverentia habens, quae quum virum habens sterilis esset, affectabat quamplurimum habere filium in Praedicatorum Ordine divinis obsequiis mancipandum; propter quod B. Dominicum devotis interpellabat precibus, filium petens et voto promittens, quod ipsum in Ordine poneret, quam cito ad debitam pervenisset aetatem. Concepit ergo et peperit, indubitanter tenens, quod masculinum peperisset. Quumque de hoc in immensum gauderet, tandem ab obstetricibus didicit, quod filiam peperisset; quo comperto pro

certo vehementissime doluit et assumpta fiducia iterum ad deprecandum patrum suum B. Dominicum querulosis vocibus se convertit dicens: O B. Dominice, pro tali te rogaveram prole, quae apta esset et posset Deo in Ordine tuo servire; sed heu dedisti mihi pro mare feminam, et sic a spe mea frustrata maneo et votum emissum nequeo adimplere. Rogo te igitur, ut clementer me audias, et partum, quem te impetrante infœcunda concepi, ad meum complendum desiderium idoneum facias. Credo enim, quod tanti sis meriti apud Deum, quod quidquid ab ipso petieris, obtinebis. Quo dicto vocat ad se obstetrices et famulas, et quasi de sua exauditione certior reddita: Portate huc, inquit, infantulum, ut quod prius affirmabam de illo, itane esse in oculis vestris manifestius comprobetur. Qui coram matre portatus, stupentibus omnibus masculus est inventus. Tunc ait illa: Ecce verum esse, quod dicebam, aspiciatis. Ecce novo et inaudito miraculo magnificavit Dominus B. Dominicum, feminam mutando in virum ipsius meritis et precibus gloriosis. Mater igitur pro tam excellenti dono gratias agens Deo et B. Dominico, infantulum proprio lacte nutrit, et toto tempore, quo fuit in domo paterna, moribus bonis imbuit, Deum timere docuit, litteris erudire fecit, et ab omni via mala ipsum sollicitè custodivit; circa duodecimum vero annum bene instructum in Ordine Fratrum Praedicatorum posuit, in quo usque ad vigesimum quintum aetatis suae annum in sancta religione vixit apud Deum et homines gratosus. In qua aetate devote in Ordine moriens migravit ad Christum.

2.

Domonkos-codex 277—283. l. (Nyelveléktár III. 239—242. l.)

MAMACHIUS, *Annal. Ord. Praed.* Appendix col. 343—344. (c. XVIII.):

Antiquus quidam et valde devotus vir, civis Bononiae, saepe fratribus et scholaribus referre consueverat, quod dum ipse esset juvenis et magnam devotionem haberet ad B. Dominicum, tunc temporis Bononiae commorantem, et quadam die ipse B. Dominicus ire deberet ad praedicandum ad quandam ecclesiam civitatis, qui licet esset Hispanus, nihilominus clare et expedite intelligebatur a populo; populus autem Bononiensis propter ipsius maximam sanctitatem et verba gratiosa et plurimum fructuosa, quae ei Christi gratia conferebat, ita eum avidè audiret, quod quando sciebant eum debere ire ad praedicandum, ut moris est, non praeveniebant ipsum ad locum praedicationis, sed omnes primo veniebant ad ecclesiam nostram S. Nicolai, ubi habitabat B. Dominicus cum fratribus, et ibi eum cum mira devotione recipientes, ipsum usque ad locum, ubi praedicare debebat, cum reverentia deducebant. Quum igitur iste simul cum populo venisset ad ecclesiam S. Nicolai ad recipiendum B. Dominicum, eo teste vidente et audiente, duo scholares accesserunt ad ipsum B. Dominicum; quorum unus dixit ei: Rogo, ut oretis pro me ad Dominum, ut mihi remittat peccata mea. Ego enim de meis culpis, prout mihi videtur, doleo, et omnia peccata mea, quae in memoria habui, confessus sum. Tunc B. Dominicus accedens ad altare, brevem fecit orationem, et rediens ad scholarem dixit: Confide in Domino et persevera in dilectione ejus, quia ipse tibi omnia peccata dimisit. Tunc alius scholaris, socius ejus, hoc audiens dixit: Rogo pater, ut et pro me oretis, quoniam et ego omnia peccata mea confessus sum. Beatus autem Dominicus rursus ad altare accedens oravit; et post brevem orationem dixit ei: Fili, noli in tui ipsius detrimentum illudere Deo; nam confessionem de tuis peccatis imperfectam fecisti. Unum enim peccatum serio propter erubescentiam tacuisti. Et trahens eum ad partem, dixit ei peccatum, quod ille erubuerat confiteri. Cui ille: Ignosce mihi, Pater, quoniam per omnia ita est, ut dixisti. Et expeditis his, quae pro illius directione erant necessaria, discedens inde ad stationem praeordinatam, simul cum populo ipsum praestolante processit.

(c. XIX.) Narravit F. Albertus conversus Ordinis Minorum apud Matelicam in Marchia Anconitana, quod dum ipse iret cum B. Dominico ultra montes, canis quidam magnam partem tunicae dicti fratris Alberti dentibus laceravit. Tunc B. Dominicus, quia in tali erat loco, quod acum et filum habere non poterant ad suendum, accipiens lutum, linivit super fracturam tunicae, et partes diversas ad invicem cum luto reintegravit. Quumque prosequentibus eis coeptum

iter, per viam fuisset exsiccatum lutum, frater ille inde ipsum amovit manibus confricando; quo facto sic reunita et integrata illa scissura apparuit, ac si tunica ipsa nunquam lacerata fuisset.

(XX.) Idem F. Albertus retulit, quod quum esset cum B. Dominico vadens cum eo Tolosam, et pervenissent ad locum quendam in finibus Lombardiae, oportuit eos ad commune hospitium cum quibusdam saecularibus declinare. Quumque sederet ad mensam, caeteris recipientibus carnes, quas opposuerat hospita, B. Dominicus una cum sociis carnes recipere recusavit. Illa igitur videns B. Dominicum una cum sociis modico vino uti soloque contentari pane, unde aedificari ad poenitentiam debuit, inde maximam indignationem ostendit, eo quod de ipsius et sociorum prandio se parum lucrari posse iudicavit; Deique timore postposito, in servum Christi verbis injuriosis et stomachantibus insurrexit. Quumque beati viri humilitate benignis responsis placari non posset, sed iterum atque iterum ipsum injuriis et contumeliis lacesseret, nec precibus vel persuasionibus astantium ei posset imponi silentium, B. Dominicum rogaverunt omnes, ut oratione sua tanto furori remedium adhiberet. Tunc B. Dominicus zelo Dei, non cordis amaritudine provocatus, utpote qui erat in tribulationibus indefessus, ait: Ut discas, filia, servos Dei caritative suscipere et pro eo, quod tali Domino serviunt, de caetero ab eorum injuriis abstinere, rogo Dominum Jesum Christum, ut tibi imponat pro tua correctione silentium. Statim igitur, ut B. Dominicus verba complevit, mulier muta totaliter est effecta, nec unquam potuit verbum loqui ulterius, usque ad B. Domini reditum de Tolosa. Qui post octo menses Bononiam rediens et inde transitum faciens, invenit eam penitus loqui non posse. Quae viso eo, ejus pedibus humiliter provoluta, cum lacrimis misericordiam postulavit. Qui facta brevi oratione, signum crucis Christi super os ejus posuit, et confestim solutum est vinculum linguae ejus.

(XXI.) Contigit semel B. Dominicum et Franciscum pro suorum institutione et augmento Ordinum per Lombardiam euntes simul esse Cremonae, et quum B. Dominicus B. Franciscum in suo visitasset loco, simulque ambo, ut eorum moris erat, de spiritualibus loquerentur, fratres quidam de Ordine B. Francisci, accedentes ad ipsum dixerunt: Quum in loco isto aquam claram non possimus habere, rogamus vos, patres nostros, servos Dei altissimi, ut oretis Dominum, ut putei nostri aquam sanare dignetur, quae turbida est et corrupta. Quumque patres sancti se invicem respicerent, et pro responsione facienda unus alium invitaret, B. Dominicus dixit fratribus: Haurite de aqua ipsa et afferte nobis. Quum autem ei attulissent in vasculo, et ut ipsi dixerunt corrupta videretur et turbida, B. Dominicus dixit B. Francisco: Benedic, pater, aquam istam in nomine Domini. B. autem Franciscus respondit: Benedic tu eam, pater, quia major es. Et quum diu pia reluctatione se invicem honorare praevenissent, B. Dominicus coactus a B. Francisco, signum crucis super vasculum aquae dedit, et jussit, ut aqua illa benedicta statim funderetur in puteum. Quo facto jussit hauriri, quae confestim ab omni turbulentia purgata clarissima effecta est, ipsamque sinceritatem usque hodie operante Domino conservavit.

KATONA LAJOS.

«TORCULAR ENGADDI.»

Ladiver Illyés ily című egyleveles művét, mely az 1683. okt. 4—10. napjain tartandó vizsgálatokra hívja meg a város polgárait, említi Szabó Károly. »Régi Magyar Könyvtára« II. köt. 1524. szám alatt, igen helyesen lőcsei nyomtatványnak tartva s a nyomtatás évét 1683-ra téve. Egy példányt ismer belőle, a pozsonyi ev. lyceum könyvtárában s mint mondja »ezen példány aljának egy része kiszakadt s az öt alsó sorban egyes szavak hiányzanak«. A Radvánszky-levéltárból újabban